

તુલસી

તુલસી એ બહુવર્ષાળુ પાક ગણાય છે. આયુર્વેદિક તથા સુગંધિત ફ્લેવર બનાવતા ઉદ્યોગોમાં તુલસીની માંગ વધી રહી છે.

તુલસીના વિવિધ પ્રકાર;

૧) ઓસીમમ બેસીલીકમ (મીઠી તુલસી)

૨) ઓસીમમ સેન્કટમ (રામ તુલસી, શ્યામ તુલસી)

૩) ઓસીમમ ગ્રેટીસીમમ (વન તુલસી)

ઓસીમમ ગ્રેટીસીમમ (વન તુલસી) ની ખેતી ખૂબ જ ફાયદાકારક અને નફાકારક ગણાય છે.

- ૧) એક વખત વાવેતર કરવાથી પાંચ વર્ષ સુધી ઉત્પાદન મળે છે.
- ૨) બીજ ઉપરાંત કટકા કલમથી પણ વાવેતર થઈ શકે છે.
- ૩) નિલગાય, વાંદરા તથા અન્ય જાનવરોથી કોઈ બગાડ થતો નથી.
- ૪) કમોસમી વરસાદ થવાથી કોઈ જ નુકશાન થતું નથી.
- ૫) પાનની લંબાઈ ૧૦ થી ૧૪ સેમી સુધી અને પહોળાઈ ૫ થી ૮ સેમી સુધી ધરાવે છે.
- ૬) કાપણી સમય સુધીમાં છોડની ઊંચાઈ ૩ થી ૪ ફૂટ અને પહોળાઈ ૨ થી ૩ ફૂટ સુધી વિસ્તરે છે.

વાતાવરણ, જમીનની તૈયારી તથા વાવણી:

- ▶ વાતાવરણ: તુલસીને દરેક પ્રકારનું વાતાવરણ અનુકૂળ આવે છે. ૧૦ થી ૪૫ ડીગ્રી સુધીના તાપમાનમાં વાવેતર કરી શકાય છે.
- ▶ જમીન: ગોરાળુ, રેતાળ, મધ્યમ કાળી, સારી નિતારશક્તિ ધરાવતી જમીન વધારે અનુકૂળ આવે છે, પાણી ભરાઈ રહેતું હોય તેવી જમીન માફક આવતી નથી.
- ▶ જમીનની તૈયારી તથા વાવણી: વીઘાદીઠ ૩ થી ૪ ટ્રેક્ટર છાણિયું ખાતર ખેડ કરી ભેળવી દેવું અને ચાસ પાડી જમીન તૈયાર કરવી. તુલસીની વાવણી ૨ થી ૨.૫ ફૂટના અંતરે કરી શકાય. માર્ચ-એપ્રિલમાં તથા ઓગસ્ટ-સપ્ટેમ્બરમાં વાવણી કરી શકાય છે. અભ્યાસે જાણવા મળેલ છે કે તુલસીનું વાવેતર આખા વર્ષ દરમિયાન ગમે ત્યારે કરી શકાય છે. બીજ નાનું તથા બારીક હોવાથી ગાદી ક્યારા બનાવી ધરૂ ઉછેર કરવો. ૬ થી ૮ ઇંચની ઊંચાઈવાળા તથા એક મહિનાના છોડનું વાવેતર કરવાથી છોડ મરણની સંખ્યા ઘટાડી શકાય છે.

ખાતર વ્યવસ્થા, આંતરખેડ તથા નીંદામણ નિયંત્રણ, રોગ અને ઉપાય:

- ▶ ખાતર વ્યવસ્થા: તુલસીના પાકમાં નીચે મુજબ ખાતર આપવાથી ઉત્પાદન સારું મળે છે;

પહેલું પિયત: યુરિયા ૨૦ કિલો, એસ.એસ.પી. ૨૦ કિલો

બીજું પિયત: યુરિયા ૩૦ કિલો, એસ.એસ.પી. ૨૦ કિલો

ત્રીજું પિયત: યુરિયા ૩૦ કિલો, એસ.એસ.પી. ૨૦ કિલો

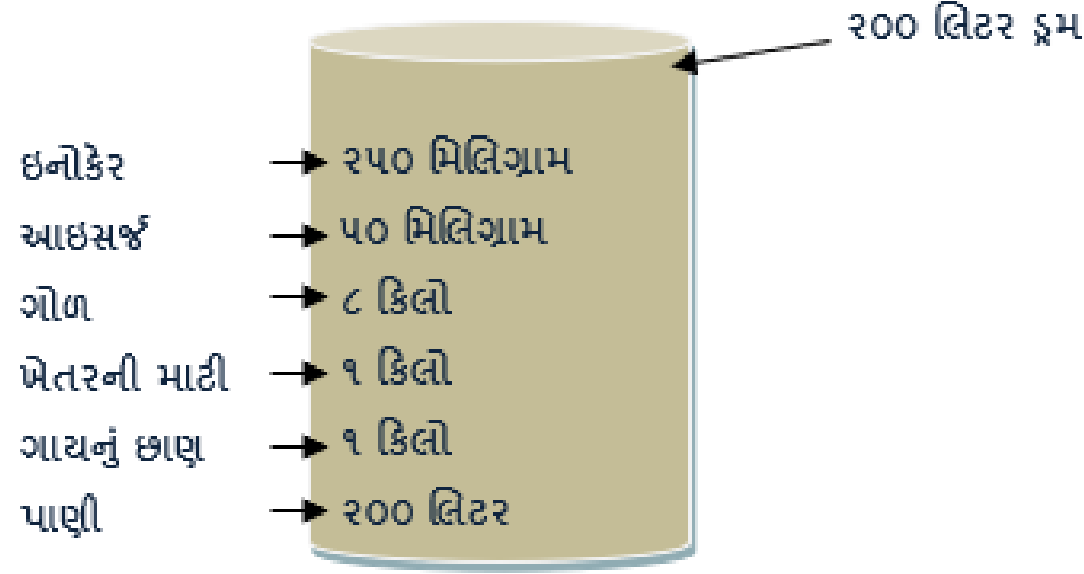
- ▶ આંતરખેડ તથા નીંદામણ નિયંત્રણ: ફેરરોપણી પછી વરાપ થયે કરળડીથી આંતરખેડ કરવાથી બિનજરૂરી નીંદામણ ઉગતું નથી અને જમીન પોચી થવાથી મૂળનો વિકાસ સારો થાય છે. નીંદામણ વધારે હોય તો હાથથી દૂર કરવું. શક્ય હોય તો દરેક પિયત પછી આંતરખેડ કરવી.

- ▶ રોગ અને ઉપાય: સામાન્ય રીતે તુલસીમાં કોઈ ખાસ રોગ-જીવાત જોવા મળતા નથી પરંતુ સતત વાદળછાયું અને ભેજવાળા વાતાવરણમાં પાન ખાનારી ઈયળ જોવા મળે છે. તુલસીમાં ઉધઈ હોય તો પિયત સાથે ઉધઈનાશક દવા આપવી તથા પાન ખાનારી ઈયળ દેખાય તો કીટનાશક દવા છાંટવી.

- ▶ કાપણી: ફેરરોપણી પછી ૯૦ થી ૧૧૦ દિવસમાં કાપવાયોગ્ય પરિપક્વ થાય છે. ફૂલ આવવાની શરૂઆત થાય ત્યારે યોગ્ય સમયે કાપણી કરવી. તુલસીની કાપણી જમીનથી ૪ થી ૫ ઇંચ ઊંચાઈ પર કરવી. કાપેલી તુલસીને એક દિવસ સૂર્યપ્રકાશમાં રાખી ત્યાર પછી છાયામાં સૂકવવી. ફૂગ ના લાગે તે માટે દિવસમાં એકવાર ઊલટસૂલટ કરવી. સારી રીતે સૂકાઈ જાય પછી પેકિંગ કરવું. વધારે સમય સૂર્યપ્રકાશમાં રાખવાથી તુલસીનો લીલો રંગ ઊડી જતાં ભાવ ઓછો મળે છે માટે ખાસ સાવધાની રાખવી.
- ▶ પહેલી કાપણી પછી ૮૦ થી ૧૦૦ દિવસમાં બીજી કાપણી લઈ શકાય છે. વર્ષ દરમ્યાન ૪ કાપણી લઈ શકાય છે.
- ▶ વર્ષ દરમ્યાન તુલસીમાં એકરે ૫ થી ૬ ટન સુધી સૂકા મટીરીયલ મળે છે. જેમાં બજારભાવ રૂ. ૩૦/ કિલો સુધી હોય છે. આમ, તુલસીમાં એકરે વાર્ષિક રૂ. ૧,૨૫,૦૦૦ થી ૧,૫૦,૦૦૦ સુધી આવક મેળવી શકાય છે.
- ▶ આમ, તુલસીની ખેતીમાં અન્ય પાકો કરતાં ઓછી મહેનત, ઓછું જોખમ અને ઓછા ખર્ચામાં વધુ કમાણી કરી શકાય છે.

એક એકર જમીન માટે સેકન્ડરી કલ્ચર (SC) બનાવવા માટેની સામગ્રી:

સારવાર (ટ્રીટમેન્ટ):

એક ડ્રમમાં ૨૦૦ લીટર પાણીમાં ૮ કિલો ગોળ ઓગાળવો. તેમાં ૫૦ એમ.એલ. આઇ-સર્જ તથા ૨૫૦ એમ.એલ. ઇનોકેર મિક્સ કરવું. ત્યારબાદ તેમાં ૧ કિલો ખેતરની માટી (જે ખેતરની સારવાર કરવાની હોય તે ખેતરની માટી) ઉમેરીને હલાવી લો. આ મિશ્રણમાં ચોથા દિવસે ૧ કિલો છાણ ઉમેરવું અને હલાવવું. આ મિશ્રણને છાંયડામાં રાખી રોજ ૨ વાર હલાવવું. ૮ દિવસે ઉપરના ભાગે સફેદ છારી બાહે ત્યાર પછી આ મિશ્રણને પિયત અથવા સ્પ્રેથી ખેતરની જમીનમાં આપવું.

ત્યારબાદ ખૂબ અગત્યની બાબત એ કે આ મિશ્રણ જમીનમાં આપ્યા બાદ તુરંત જ તમામ જમીન પર છલોછલ પિયત (બેઠું પાણી) આપી દેવું આવશ્યક છે.

સેકન્ડરી કલ્ચર(SC) થી થતા ફાયદા:

- જમીનની ફળદ્રુપતા માટે જરૂરી સૂક્ષ્મ જીવાણુઓ (બેક્ટેરીયા)નું પ્રમાણ પ્રતિ મિલિગ્રામ એક લાખ કરોડની સંખ્યામાં વધારો કરે છે.
- વાતાવરણમાં આવતા પરિવર્તન સામે પાકની ટકી શકવાની ક્ષમતા અને જમીન તથા પાકની રોગપ્રતિકારક શક્તિમાં વધારો કરે છે.
- ધરૂ અવસ્થા તથા ફેરોપણી બાદ સંતુલિત વિકાસ માટે સહાયરૂપ થાય છે.
- નિંદામણ પર નિયંત્રણ મેળવે છે જેથી નિંદામણ-નાશક વાપરવું પડતું નથી.
- જમીનમાં રહેલા નાઇટ્રોજનને નિયંત્રીત કરે છે અને કાર્બનનું પ્રમાણ વધારે છે.
- જમીનની પી.એચ.(pH) સુધારે છે.
- પરંપરાગત પધ્ધતિથી છાણીયું ખાતર ભરવામાં પ્રતિ એકર ૧૦-૧૨ ટ્રોલી ખાતર વપરાય છે જેનો ખર્ચ ૧૦,૦૦૦ થી ૧૨,૦૦૦ રૂ. થાય છે. તેના પર્યાય સ્વરૂપે સેકન્ડરી કલ્ચર(SC)નો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો પ્રતિ એકરે લગભગ ૧,૦૦૦ રૂ. નો જ ખર્ચ આવે છે અને જમીનની ફળદ્રુપતામાં આશ્ચર્યજનક વધારો કરી શકાય છે અને પાકની ઉપજમાં ગુણવત્તા તથા જથ્થામાં વધારો કરી શકાય છે.

એક એકરે જમીન સારવારનો ખર્ચ:

ઇનોકેર: ૨૫૦ એમ.એલ. = ૩૩૫/-

આઇસર્જ: ૫૦ એમ.એલ. = ૫૫/-

કુલ = ૩૯૦/-

